

ÜREME HAKLARI VE AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ KARARLARI

ÖNSÖZ

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, II. Dünya Savaşı'nda meydana gelen kitlesel insan hakları ihlallerine karşı bir tepki olarak standartları belirler. 1953 yılında yürürlüğe girmiştir ve Türkiye Sözleşme'ye 1954 yılında taraf olmuştur.

Sözleşme ile birlikte sözleşmenin devletler tarafından uygulanmasını denetlemek için Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kurulmuştur. Avrupa Konseyi'ne üye olan 47 ülkenin yargıcından oluşan AİHM'de bireyler ve devletler başka bir taraf devlete karşı dava açma hakkına sahiptir. Sözleşme'nin 46. Maddesine göre, AİHM kararları bağlayıcıdır. Devletler bu kararlara uymak zorundadırlar. Avrupa Konseyi üyesi devletlerin sözleşmeye taraf olmaları zorunludur.

AİHM, dinamik bir yorum yoluyla Sözleşme'yi Avrupa'da ve dünyadaki toplumsal, teknolojik gelişmelere uygun bir biçimde uygulamış ve Sözleşme yaşayan canlı bir insan hakları belgesi niteliğini korumuştur. Böylelikle, AİHM, 60 yılı aşan süre içindeki kararlarıyla, Avrupa'da bir ortak hukuk alanı yaratmıştır. Devletler, bu alan içindeki standartlara uyum sağlamak için yasalarında gerekli değişiklikleri yapma yoluna gitmişlerdir. Sözleşme ve AİHM'in kararları Avrupa kamu düzeninin bir parçası, hatta insan hakları konusunda bir Avrupa anayasası olarak kabul edilmektedir.

Türkiye, 2004 yılında Anayasa'nın 90. Maddesinde yaptığı bir değişiklikle, temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası anlaşmalarla yasalar arasında bir çelişki varsa, uluslararası anlaşma hükümlerinin esas alınmasını öngörmüştür. Böylelikle, Türkiye, Sözleşme'yi kendi hukuk sisteminin bir parçası yapmış ve Sözleşmeyle bir bütün oluşturan AİHM kararlarının yasalardan önce geldiğini kabul etmiştir. Bunun sonucunda, Türkiye'de yargıçların yasa hükümlerini uygularken AİHM kararlarını göz önünde bulundurmaları bir zorunluluk olmuştur.

Ancak, anayasa değişikliği olmasa bile, devletler Sözleşme'yi uygulamakla birinci derecede sorumludur.

Bu belgenin eki, AİHM'in üreme haklarıyla verdiği kararların TC Adalet Bakanlığı tarafından yapılan çevirisini içermektedir.

Üreme haklarıyla ilgili kararlar, genel olarak Sözleşme'nin 8. Maddesinde düzenlenen aile yaşamı ve özel yaşama girmektedir. Aile yaşamı ve özel yaşam Sözleşme'de tanımlanmış değildir ve çok geniş bir alanı kapsamaktadır. Çağımızdaki toplumsal ve teknolojik gelişmelerle bu alan daha da genişlemiş bulunmaktadır. Bu nedenle üreme hakları, belki de AİHM'in yorumunu en çok gerektiren yeni bir insan hakları alanı niteliğindedir.

AİHM kararlarında, devletlerin bireylerin özel yaşam ve aile yaşamına keyfi bir biçimde müdahale etmeme yükümlülükleri yani negative yükümlülükleri yanında, özel yaşam ve aile yaşamına saygı gösterilmesini sağlama gibi bir de pozitif yükümlülüğü olduğunu görüyoruz.

Üreme haklarından hangisinin özel yaşama, hangisinin aile yaşamına girdiği konusunda AİHM'in ölçütleri her zaman açık değildir.

Üreme hakları bakımından Türkiye'de yasalar yetersizdir. Mevcut yasaların ise, AİHM kararlarına uyum sağlayıp sağlamadığı kuşkuludur. Bu nedenle Uluslararası Çocuk Merkezi AİHM içtihatını içeren bu çalışmanın, yasal boşlukları doldurmaya ve mevcut yasaların AİHM kararlarıyla uyum sağlamaya yardımcı olacağını umut etmektedir.

ÜREME HAKLARI

Dünyada ve Türkiye'de üreme sağlığı 1994 yılına kadar genel olarak sağlıkta "anne ve çocuk sağlığı ve aile planlaması hizmetleri" üzerine odaklandı. Anne ve çocuk sağlığı yaklaşımı, sadece kadının doğurganlık (üreme) rolü üzerinde durdu ve hatta bu dar kapsamın içinde bile sadece çocuk doğurma ve doğurganlığın düzenlemesi olarak algılandı ve kadın sağlığının diğer boyutları dışarıda bırakıldı. İlk defa 1994 yılında Kahire'de yapılan Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı'nda (International Conference on Population and Development-ICPD) üreme sağlığı kavramı "Üreme sistemi işlevleri ve süreci, sadece hastalık ve sakatlığın olmaması değil, tüm bunlara ilişkin fiziksel, mental ve sosyal yönden tam bir iyilik halinin olmasıdır" olarak tanımlanmıştır. Ayrıca bu tanım, insanların tatmin edici ve güvenli bir cinsel yaşamlarının olması, üreme yeteneğine sahip olmaları, üreme yeteneklerini kullanmada karar verme özgürlüğüne sahip olmaları da vardır.

Nüfus Kalkınma konferansının en önemli sonuçlarından birisi üreme sağlığı kavramı ve üreme haklarıdır. Bu konferansın sonuçları daha sonra, 1995'te Pekin'de yapılan IV. Dünya Kadın Konferansı'nda da bir kez daha vurgulanmış ve eylem planında yer almıştır. Eylem Planı'nda "Tüm çiftlerin ve bireylerin dünyaya getirecekleri çocuk sayısı ve aralığına özgür ve sorumlulukla karar verme ve bunun için gerekli bilgi, eğitim ve araçlara ulaşma hakkı vardır, bu bağlamda çiftlerin ve bireylerin sorumluluğu kendi yaşamları ve çocuklarının geleceği ile ilgili ihtiyaçları ve toplumlarına karşı sorumluluklarını göz önüne alır" şeklinde tanımlanmıştır. Bu haklar kadınların ve erkeklerin evlenme yada evlenmeme konusunda özgür karar verme hakları, cinsel istismar ve erken ve zorla evlendirilmeye karşı korunma hakkı, bilimsel gelişmelerden haberdar olma hakkı gibi bir dizi hakkı içerir.

Üreme hakları ile ilgili Uluslararası Aile Planlaması Federasyonu (IPPF) hükümetlerin taraf olduğu antlaşmalarda

belirtilen hakların uluslararası metinlerini inceleyerek Üreme ve Cinsel Sağlık Hakları Bildirgesi'ni hazırlamıştır. Bu bildirmede, temel insan hakları kapsamına giren on iki üreme sağlığı ve cinsel sağlık sorunu hak temelli çözüm için tanımlanmıştır. Bu temel insan hakları, dünya çapında çeşitli ülkeler tarafından onaylanan ve imzalanan uluslararası insan hakları antlaşmalarından kaynaklanmaktadır. Bir ülke herhangi bir insan hakları antlaşmasını onayladığında, onaylayan hükümet, bu haklara saygı duyarak, koruma altına alarak ve bu konudaki sorumluluklarını yerine getirerek insan haklarını korumak için uluslararası hukuka bağlı kalacağını taahhüt eder. Hükümetler, bu nedenle, iç hukuklarını, politikalarını ve uygulamalarını, taraf olduğu tüm uluslararası ve bölgesel antlaşmalara uygun hale getirmekle yükümlüdürler. Bu haklar uluslararası insan hakları hukukunu yerleştirmek için yararlı bir araçtır.

Üreme ve Cinsel Sağlık Hakları İle İlgili Önemli Uluslararası Belgeler;

1. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi (1948)
2. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi CEDAW (1979)
3. Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989)
4. İnsan Hakları Dünya Konferansı Bildirgesi (1993)
5. Birleşmiş Milletler Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı ICPD Sonuç Bilgisi (Kahire 1994)
6. Dördüncü Dünya Kadın Konferansı (Pekin +5) (1995)
7. Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi) (2011)
8. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SDGs) (2015).

Uluslararası Aile Planlaması Federasyonu'nun (IPPF) 1995 yılında yayınladığı Üreme Hakları ve Cinsel Haklar Bildirgesi'ne göre bu haklar:

1 Yaşama Hakkı

Anahtar Kavram

Her insanın yaşam hakkı vardır. Kimsenin hayatı hamilelik, doğum veya cinsiyete bağlı olarak tehlikeye atılmamalıdır. Bu hak çerçevesinde "Güvenli Annelik" uygulamaları tüm topluma yayılmalı, anne ve bebek ölümlerini azaltmak için politikalar oluşturulmalı kadın sağlığı ve aile planlaması bilgileri ve hizmetleri toplumun kullanımına ücretsiz sunulmalıdır.

Aşağıdaki durumlar **Yaşama Hakkı** ihlallerine örneklerdir:

- *Üreme ve cinsel sağlık hizmetlerine erişim eksikliğinden kaynaklanan anne ölümleri ve gebeliğe bağlı hastalıklar. Coğrafi, sosyal, ekonomik ve hukuki nedenlerden kaynaklanan hizmete erişim eksikliği; ilgili hizmetlerde üreme sağlığı hakkında bilgi ve eğitim, yeterli ve dengeli beslenme, doğum öncesi ve sonrası bakım, aile planlaması hizmetleri, acil obstetrik bakım gibi konuları içermelidir.*
- *Erkek çocuk tercihi olan ülkelerde kız fetüslerin doğum öncesi ya da kız yenidoğan bebeklerin doğumdan hemen sonra öldürülmesi*
- *Tüm şiddet türleri (aile içi şiddetide içeren) Yaşam hakkı, yaşama yönelik tehlike ya da risklere karşı kamu kuruluş ve kişileri tarafından korunma hakkıdır. T.C. Anayasası da "herkes yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir" ifadesi ile yaşama hakkını güvence altına alır.*

2 Üreme ve Cinsel Yaşamda Özgürlük Hakkı

Anahtar Kavram

Bireyin özgürlüğü ve güvenliği, kişinin üreme ve cinsel hayatını kontrol etme özgürlüğünü içerir.

Bu hak çerçevesinde:

- *Tüm çocukların, kadınların ve erkeklerin cinsel istismar ve sömürüye karşı korunması*
- *Bireyin tam, özgür ve bilgilendirilmiş onayı alınmadan, üreme ve cinsel sağlığına ilişkin tıbbi müdahale yapılmaması hakkı vardır.*

Aşağıdaki uygulamalar **Üreme ve Cinsel Yaşamda Özgürlük Hakkı** ihlallerine örneklerdir :

- 1- Cinsel istismar
- 2- Bekaret kontrolü
- 3- Zorla gebelik veya bu gebeliğin devam ettirilmesi
- 4- Zorla sterilizasyon
- 5- Zorla düşük
- 6- Aile planlaması yöntemlerini kullanmak veya isteyerek düşük için onay gerektiren kanunlar veya uygulamalar
- 7- Kadın sünneti (Asya ve Afrika ülkelerinde yaygın olan)
- 8- Kadınların gebeliklerini sonlandırdıkları için hapis cezası uygulanması

3 Üreme ve Cinsel Yaşamda Eşitlik Hakkı

Anahtar Kavram

Bütün insanlar özgür ve eşit doğar. Hiç kimse ırk, etnik köken, renk, yoksulluk, cinsiyet veya cinsel yönelim, medeni hal, aile konumu, fiziksel veya zihinsel sakatlık, yaş, dil, din, siyasi görüş, sosyal köken, kişisel özellik, doğum ve diğer statüleri yüzünden ayrımcılığa uğrayamaz.

Bu hak çerçevesinde:

- Herhangi bir azınlık grubuna karşı ayrımcılığı yasaklayan kanunlar ve bunların etkili uygulanması
- Kadını aşağılayan haksız, geleneksel ve diğer uygulamalardan korunma
- Toplumsal cinsiyete duyarlı insan haklarının uygulanması sağlanmalıdır.

Aşağıdaki uygulamalar **Üreme ve Cinsel Yaşamda Eşitlik Hakkı** ihlallerine örneklerdir:

- **Aşağıdaki durumlarda üreme sağlığı hizmetlerine erişimde ayrımcılığa uğramak**
  - Erkeklerin eş onayına ihtiyacı olmamasına rağmen kadınların eş onayı gereken durumlar,
  - Gençlerin ebeveynlerinden onay almaları gerekli durumlar,
  - Yalnızca evli kadınlar için olan sağlık hizmetleri sunulması
  - Sağlık ve iyilik hali için bilgi ve eğitim alamamak
- **Kadınların**
  - Uygun beslenme ve bakıma erişiminde ayrımcılığa uğraması
  - Şiddete, özellikle aile içi şiddete karşı yasal korunmada ayrımcılığa uğraması
  - Sosyal çevrede, evde veya istihdam alanlarında gebelik veya annelik gerekçesiyle ayrımcılığa uğraması

4 Üreme ve Cinsel Yaşamda Gizlilik Hakkı

Anahtar Kavram

Gizlilik Hakkı, kişinin üreme ve cinsel hayatıyla ilgili özerk kararlar alma ve bu şekilde saygı görerek gizliliğinin sağlanmasıdır.

Bu hak çerçevesinde:

- Verilen kişisel bilgilerin gizli kalmasını sağlayan hizmet talimatları, rehberler
- Kadınların güvenli **isteyerek düşük** hizmeti de dahil olmak üzere, üreme ve cinsellikleri özerk seçme hakkını tanıyan yasal çerçeveler;
- Gençlerin **gizlilik haklarına** saygı duyan üreme ve cinsel sağlık bilgileri ve hizmetleri sağlanmalıdır.

Aşağıdaki uygulamalar **Üreme ve Cinsel Yaşamda Gizlilik Hakkı** ihlallerine örneklerdir:

- İşkence, özgürlüklerin inkar edilmesi veya sosyal müdahale
- Zorunlu gebelik veya gebeliğin devam ettirilmesi
- Gizlilik ihlali
- Gebeliği önleyici veya isteyerek düşük için onay gerektiren kanunlar veya uygulamalar İsteyerek düşük, Gizlilik Hakkı kapsamında yer almıştır; çünkü kadınların bu tercihi yapma hakkını tanıyan vakalar mahremiyetle ilgili kanunlar uyarınca dava edilmiştir. Mahkemeler ayrıca, bir kadının çocuk sahibi olma kararı ilgili olarak mahremiyet hakkının, eşinin yapabileceği herhangi bir karara karşı hak kazanması gerektiğini belirtmiştir.

5 Üreme ve Cinsel Yaşamda Düşünce Özgürlüğü Hakkı

Anahtar Kavram

Bütün bireylerin, üreme ve cinsel sağlık ve hakları ile herhangi bir medya yolu ile bilgi alma, bu bilgiyi yayma konusunda karar verme hakları vardır.

Bu hak çerçevesinde bireyin:

- *Üreme ve cinsel sağlık ve hakları ile ilgili düşünce ve konuşma özgürlüğüne saygılı dini metin, inanç, felsefe ve geleneklerin yorumlanması*
- *Sağlık personelinin aile planlaması ve isteyerek düşük hizmetlerinde vicdani ret hakkı vardır. Ancak, hastaya gerekli hizmeti sunulmasını sağlamak amacı ile diğer sağlık personellerine yönlendirerek ve acil vakalarda hayatların tehlikede olduğu durumlarda gerekli müdahalenin yapılmasını sağlar.*

Üreme ve cinsel sağlık üzerine düşünme özgürlüğü, dini, felsefi ya da kültürel etkenlerden etkilenmesi bu hakkın ihlalidir.

6 Üreme ve Cinsel Yaşamda Bilgilenme ve Eğitim Hakkı

Anahtar Kavram

Üreme ve cinsel yaşamda bilgilenme ve eğitim hakkı, bu konudaki bilgilere ve eğitime özgürce erişim hakkını içerir.

Bu hak çerçevesinde:

- *Gençlerin üreme ve cinsel sağlık ve haklarla ilgili bilgilere ve eğitime erişimi*
- *Toplumsal cinsiyete duyarlı, kalıplaşmış olmayan, nesnel, eleştirel ve çoğulcu biçimde sunulan üreme hakları ilgili bilgi ve eğitim programları*
- *Hizmet kullanıcılarının tüm kararları tam, ücretsiz ve bilgilendirilmiş onam temelinde vermesine izin veren programlar sağlanmalıdır.*

Aşağıdaki uygulamalar **Üreme ve Cinsel Yaşamda Eğitim Hakkı** ihlallerine örneklerdir:

- *Doğurganlık düzenlemesinde tüm aile planlaması yöntemlerinin yarar, riskleri ve etkinliği hakkında tam ve kapsamlı bilgi vermeyen bilgi ve eğitim programları*
- *Gençlerin üreme ve cinsel sağlıkta eğitim ve bilgi erişiminin yasaklanması*
- *Hamile öğrencilere ve / veya genç annelere karşı ayrımcılık yapan eğitim sistemleri*

7 Evlenme ve Aile Kurma Konularında Seçim Yapma Hakkı

Anahtar Kavram

Bütün insanlar, evlenmek isteyip istemediğini gönüllü olarak seçme, aile kurma ve planlama hakkına sahiptir.

Bu hak çerçevesinde:

Aile planlaması, kısırlık tedavisi ve HIV / AIDS de dahil olmak üzere tüm cinsel yolla bulaşan enfeksiyonların önlenmesi ve tedavisi, üreme ve cinsel sağlık hizmetlerinde ayrımcı olmayan erişim sağlanmalıdır.

Aşağıdaki durumlar **Evlenme ve Aile Kurma Konularında Seçim Yapma Hakkı** ihlallerine örneklerdir:

- Her iki kişinin de tam, özgür ve bilgilendirilmiş onayı olmaksızın evlilik uygulaması
- Erken ve zorla evlilikler
- Zorla gebelik veya devamı
- Zorla kısırlaştırma

8 Çocuk Sahibi Olup Olmama veya Ne Zaman Olacağına Karar Verme Hakkı

Anahtar Kavram

Bütün insanlar, çocuklarının sayısı ve aralıkları konusunda özgürce ve sorumlu bir şekilde karar verme hakkına sahiptir. Bu, çocuk sahibi olup olmamanıza karar verme hakkını ve bu hakkı kullanmak için aile planlaması yöntemlerine erişim hakkını da içerir.

Bu hak çerçevesinde:

- Üreme sağlığı, güvenli annelik ve güvenli isteyerek düşük hizmetlerine erişilebilir, ekonomik, kabul edilebilir ve kullanışlı bilgi, eğitim ve hizmetleri
- Doğurganlığı düzenlemek için mümkün olan en geniş yelpazeyi sunan, güvenli, etkili ve kabul edilebilir hizmet sunumu
- Tüm kadınların ve erkeklerin, planlanmamış gebeliklere karşı kendileri için güvenli ve kabul edilebilir bir korunma yöntemi seçme ve kullanma özgürlüğü sağlanmalıdır.

Aşağıdaki durumlar **Çocuk Sahibi Olup Olmama veya Ne Zaman Olacağına Karar Verme Hakkı** ihlallerine örneklerdir:

- Çalışan kadınların hamile kalması ya da çocuk sahibi olması nedeniyle ayrımcılığa uğraması
- Zorla gebelik veya zorla gebeliğin devam ettirilmesi
- Gebeliği önleme veya isteyerek düşük hizmetlerine erişim için ebeveyn veya eşlerin onayı

9 Üreme ve Cinsel Yaşamda Sağlık Bakımı Alma ve Sağlığın Koruması Hakkı

Anahtar Kavram

Herkes, ulaşılabilir en üst düzeyde fiziksel ve zihinsel sağlık hakkına sahiptir.

Bu hak çerçevesinde:

- *Sağlıkta mümkün olan en yüksek kaliteyi sağlayan programlar*
- *Kapsamlı sağlık hizmetleri,*
  - *İsteyerek düşük de dahil olmak üzere tüm Aile planlaması yöntemlerine erişim*
  - *Kısırlık ve cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar (HIV / AIDS dahil) için teşhis ve tedavi*
- *Kişinin kendi kararlarını vermelerini sağlayan gebelik ve kısırlık danışmanlığı*
- *Kapsamlı, ucuz ve coğrafi olarak erişilebilir, özel ve mahremiyete saygılı, kullanıcı dostu üreme ve cinsel sağlık hizmetleri sunulması*
- *Gebelik ve emzirme döneminde yeterli beslenme de dahil olmak üzere, uygun gebelik öncesi ve doğum sonrası hizmetlerin bulunması*
- *Yeterli sosyal güvenlik yardımlarıyla birlikte ücretli doğum izni veya ücretsiz doğum izni sağlanmalıdır.*

Aşağıdaki durumlar **Üreme ve Cinsel Yaşamda Sağlık Bakımı Alma ve Sağlığın Koruması Hakkı** ihlallerine örneklerdir:

- *Kadın sünneti, erken ve zorla evlilikler gibi sağlığa zararlı geleneksel uygulamalar*
- *Sağlığı ve güvenliği koruyamayan ya da üreme işlevine zararlı olabilecek çalışma koşulları*
- *Özellikle hamileliğin devam ettirilmesinin kadının fiziksel veya zihinsel sağlığı için zararlı olan kısıtlayıcı isteyerek düşük kanunları*

10 Üreme ve Cinsel Yaşamda Bilimsel Gelişmelerden Yararlanma Hakkı

Anahtar Kavram

Tüm insanlar, bilimsel ilerlemenin faydalarından yararlanma hakkına sahiptir.

Bu hak çerçevesinde:

- *Bu teknolojilerin güvenli ve kabul edilebilir olması şartıyla modern yeni aile planlaması yöntemleri, isteyerek düşük ve kısırlık tedavileri de dahil olmak üzere tüm üreme sağlığı teknolojisinin faydalarına erişim*
- *Üreme sağlığı teknolojisinin zararlı etkileri hakkında bilgi sağlanması*
- *Cinsiyete duyarlı tıbbi araştırma sağlanmalıdır.*

Aşağıdaki durumlar **Üreme ve cinsel Yaşamda Bilimsel Gelişmelerden Yararlanma Hakkı** ihlallerine örneklerdir:

- *Güvenli ve kabul edilebilir üreme teknolojilerine erişimi durdurmak*

11 Üreme ve Cinsel Yaşamda Toplanma ve Katılım Özgürlüğü Hakkı

Anahtar Kavram

Toplanma ve Katılım Özgürlüğü Hakkı, üreme ve cinsel sağlık ve haklarını geliştirmek için bir sivil toplum kuruluşu (STK) kurma ve katılma hakkını içerir.

Bu hak çerçevesinde:

- *Üreme ve cinsel sağlık ve hakları alanında aktif bireysel savunma*
- *Üreme ve cinsel sağlık ve hakları alanında aktif STK savunuculuğu sağlanmalıdır.*

Aşağıdaki durumlar **Üreme ve Cinsel Yaşam ve Toplanma ve Katılım Özgürlüğü Hakkı** ihlallerine örneklerdir:

- *Üreme ve cinsel sağlık ve hakları ile ilgili konularda ulusal politikayı etkilemeye çalışan kişi veya kuruluşlara yönelik işkence ve kötü muamele*

12 Üreme ve Cinsel Yaşamda İşkence ve Kötü Muameleden Özgür Olma Hakkı

Anahtar Kavram

Bütün erkekler, kadınlar ve çocuklar, işkenceye, zalimce, insanlık dışı veya onur kırıcı muameleye tabi tutulmaması ve ücretsiz ve bilgilendirilmiş onay alınmadan tıbbi veya bilimsel teşhis ve tedavi uygulanmama hakkına sahiptir.

Bu hak çerçevesinde:

- *Çocukların cinsel sömürü ve istismarı, seks işçiliği, herhangi bir yasadışı cinsel faaliyete girişmek için baskı yapılması, pornografik gösterilerde ve materyallerde kullanılmasından korunması*
- *Herkesin tecavüz, cinsel saldırı, cinsel istismar ve taciz, aile içi şiddetten korunması sağlanmalıdır.*

Aşağıdaki durumlar **Cinsel Yaşam ve Üremede İşkence ve Kötü Muameleden Özgür Olma Hakkı** ihlallerine örneklerdir:

- *Bireyin tam, özgür ve bilgilendirilmiş onayı olmadan yürütülen cinsellik veya doğurganlık ile ilgili tıbbi tedavi veya deneyler*
- *Kadın ticareti veya seks işçiliğinin sömürüsü*
- *Özellikle silahlı çatışma dönemlerinde kadınlara ve erkeklere karşı üreme ve cinselliğe yönelik kötü muamele ve şiddet*
- *Aile içi şiddet*

İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi'nin "üreme hakkı" kavramına yaklaşımı konusunda üreme hakkına ilişkin vakalar (EK 1) ve mahkemenin içtihatlarından, mahkemenin üreme hakkının kapsamını ve içeriğini her olayın somut özelliklerine göre değerlendirdiği, her olaya uygulanabilecek genel bir tanım yapmaktan kaçındığı görülmektedir. İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi'nin içtihatları incelendiğinde, mahkemenin üreme hakkı kapsamında, kürtaja yasal yollardan erişimin engellenmesi veya yersiz kısıtlanması nedeniyle oluşan hak ihlalleri, laboratuvar ortamında üretilen ve hamilelik sürecinde kullanılmayan embriyoların, bilimsel araştırmalar için

kullanılmayıp bağışçı ölüncüye kadar saklanması ve sonradan yok edilmesi sebebiyle oluşan hak ihlalleri, evde doğum yapmaya izin verilmemesi ve evde doğumun engellenmesi nedeniyle oluşan hak ihlalleri ve tüp bebek yapımına devletin orantısız müdahalesinden ya da devlet desteğinin yetersizliğinden kaynaklanan gibi hak ihlalleri olduğu görülmektedir.

Kadının üreme hakkı kavramı insan hakları ile çok yakından ilişkilidir ve IPPF Bildirgesinde yer alan hakların ihlali esasında insan hak ihlali anlamına gelmektedir.

ÜREME HAKLARI

(AİHM'DEN ÖRNEK KARARLAR)

ÜREME HAKLARI (AİHM'DEN ÖRNEK KARARLAR¹)

Evde Doğum

📍 Ternovsky / Macaristan

14 Aralık 2010

Başvuran, kovuşturulma riski taşımaları sebebiyle ebelerin ya da diğer sağlık çalışanlarının, evde doğum yapmasına yardımcı olmaktan kanun yoluyla caydırıldıklarını iddia ederek, evde doğum yapamamasından şikâyet etmiştir (Yakın zamanda bu konuyla ilgili olarak en az bir kovuşturma gerçekleştirilmiştir).

Mahkeme, sağlık çalışanlarının sürekli olarak kovuşturma tehdidiyle karşı karşıya kalmaları ve konuyla ilgili belirli ve kapsamlı mevzuatın bulunmaması sebebiyle, esasen başvuranın evde doğum yapmayı seçme hakkının bulunmadığını belirterek, Sözleşme'nin 8. maddesinin (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı) ihlal edildiğine karar vermiştir.

Derdest başvurular

📍 Dubská / Çek Cumhuriyeti (no. 28859/11) ve Krejzová / Çek Cumhuriyeti (no. 28473/12)

11 Aralık 2014 – dava Haziran 2015'te Büyük Daireye gönderilmiştir.

Dava, Çek hukuku uyarınca evde doğum yapılmasına yardımcı olan ebelere yönelik yasakla ilgilidir. Her iki başvuruda, annelerin bir sağlık çalışanından yardım almak istemeleri

durumunda, hastanede doğum yapmak dışında herhangi bir seçenekleri olmaması konusunda şikâyette bulunmuşlardır.

Mahkeme, 11 Aralık 2014 tarihli Daire kararında, bir oya karşılık altı oyla, Sözleşme'nin 8. maddesinin (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı) ihlal edilmediğine karar vermiştir. Mahkeme özellikle, evde doğum yapılmasına yönelik olarak Avrupa'da herhangi bir fikir birliği olmadığını ve bu konunun mali kaynakların tahsis edilmesini gerektirdiğini (örnek olarak, evde doğum yapılması için yeterli bir acil durum sistemi) dikkate almıştır. Bu nedenle Mahkeme, Devletlerin bu konuyu düzenlerken geniş bir takdir payı bulunduğunu belirtmiştir. Ayrıca, sadece hastanede doğum yapmaları durumunda kendilerine bir sağlık çalışanının yardım edebileceği göz önüne alındığında, başvuranlar orantısız bir sıkıntıya maruz kalmamışlardır. Başvuranların talebi üzerine, 1 Haziran 2015 tarihinde, dava Büyük Daireye gönderilmiştir.

📍 Kosaitė-Čypienė ve Diğerleri / Litvanya (no. 69489/12)

Başvuru 20 Aralık 2012 tarihinde Litvanya Hükümetine iletilmiştir.

Başvuranlar bu davada evde doğum için sağlık çalışanı yardımı alamamaktan şikâyet etmektedirler.

Mahkeme, başvuruyu Litvanya Hükümetine iletmış ve taraflara Sözleşme'nin 34. maddesi (bireysel başvuru hakkı)

¹ TC Adalet Bakanlığı, 2015.

T.C. Adalet Bakanlığı, 2015. Bu gayri resmi çeviri, Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü İnsan Hakları Daire Başkanlığı tarafından yapılmış olup, Mahkeme'yi bağlamamaktadır.

ve 8. maddesi (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı) kapsamında sorular yöneltilmiştir.

Pojatina / Hırvatistan (no. 18568/12)

Başvuru 16 Şubat 2015 tarihinde Hırvatistan Hükümetine iletilmiştir.

Başvuran mevcut davada, Hırvatistan Hükümetinin, sağlık uzmanını evde doğum yaparken kendisine yardım etmekten caydığını belirterek şikayette bulunmuştur.

Mahkeme, başvuruyu Hırvatistan Hükümetine iletmış ve taraflara Sözleşme'nin 8. maddesi (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı) ve 13. maddesi (etkili başvuru hakkı) kapsamında sorular yöneltilmiştir.

Tıbbi Destekli Üreme

Evans / Birleşik Krallık

10 Nisan 2007 (Büyük Daire)

Yumurtalık kanseri olan başvuran, yumurtalıklarını aldırmadan önce söz konusu dönemde partneri olan kişiyle birlikte tüp bebek (IVF) tedavisi görmüştür. Bu işlem neticesinde altı embriyo üretilmiş ve saklamaya alınmıştır. Çiftin ilişkisi sona erdiğinde, başvuranın çocuğunun genetik ebeveyni olmak istemeyen başvuranın eski partneri, embriyoların kullanılmasına yönelik onayını geri çekmiştir. Bu nedenle ulusal hukuk yumurtaların imha edilmesini gerektirmiştir. Başvuran, ulusal hukukun eski partnerine beraber oluşturdukları embriyoların muhafaza edilmesine ve kendisi tarafından kullanılmasına yönelik onayını geri çekme izni vererek, kendisini genetik olarak ilişkisi olacak bir çocuğa sahip olmaktan tamamen alıkoyduğunu belirterek şikâyetle bulunmuştur.

Yaşam hakkının ne zaman bir Devletin takdir yetkisi kapsamına gireceğine ilişkin hususla ilgili olarak, 7 Mart 2006 tarihli kararında Daire tarafından gösterilen gerekçeler nedeniyle, Büyük Daire, başvuran ve eski partneri tarafından oluşturulan embriyoların yaşam hakkına sahip olmadığını belirtmiştir. Bu nedenle Mahkeme, Sözleşme'nin 2. maddesinin (yaşam hakkı) ihlal edilmediğine

karar vermiştir. Büyük Daire ayrıca, Avrupa'da bu konuda herhangi bir fikir birliği bulunmadığı dikkate alındığında, ulusal hukuk kurallarının açık olduğunu ve başvuranın dikkatine sunulduğunu ve bu kuralların, çakışan menfaatler arasında adil bir denge gözetildiğini belirterek, Sözleşme'nin 8. maddesinin (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı) ihlal edilmediğine karar vermiştir. Büyük Daire son olarak, Sözleşme'nin 8. maddesiyle birlikte ele alındığında 14. maddenin (ayrımcılık yasağı) ihlal edilmediğine karar vermiştir.

Dickson / Birleşik Krallık

4 Aralık 2007 (Büyük Daire)

Cinayet suçundan en az 15 yıllık hapis cezası bulunan bir hükümlü olan başvurana, kendisinin tahliye edilmesi sonrasında gebe kalma ihtimali çok düşük olan 1958 doğumlu eşiyile birlikte bir çocuk sahibi olmasına imkân tanıyacak yapay dölleme olanaklarından faydalanma imkânı verilmemiştir.

Mahkeme, çakışan kamu menfaati ve özel menfaatler arasında adil bir denge gözetilmediği gerekçesiyle, Sözleşme'nin 8. maddesinin (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı) ihlal edildiğine karar vermiştir.

S.H. ve Diğerleri / Avusturya (no. 57813/00)

3 Kasım 2011 (Büyük Daire)

Dava, tüp bebek yöntemiyle çocuk sahibi olmak isteyen Avusturyalı iki çift ile ilgilidir. Çiftlerden birinin bir donörün spermını kullanması, diğerinin ise bağışlanan yumurtaları kullanması gerekmiştir. Avusturya hukuku, tüp bebek yöntemi için sperm kullanılmasını ve genel olarak yumurta bağışını yasaklamaktadır.

Mahkeme, Avrupa'da tüp bebek işlemi için gamet bağışına izin verilmesi yönünde bariz bir eğilim olmasına rağmen, ortaya çıkan fikir birliğinin halen gelişme aşamasında olduğunu ve yerleşik yasal ilkelere dayandırılmadığını kaydetmiştir. Avusturyalı kanun koyucular, diğer hususlara ilaveten, iki kadının da aynı çocuğun biyolojik annesi olduğunu iddia etmesi olasılığını engellemeye çalışmışlardır. Kanun koyucular, karmaşık etik sorunları ortaya çıkaran

ihtilafı bir meseleye dikkatli bir şekilde yaklaşmış ve kişilerin, Avusturya'da bulunmayan kısırlık tedavisi için yurtdışına gitmelerini yasaklamamıştır. Mahkeme, Sözleşme'nin 8. maddesinin (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı) ihlal edilmediğine karar vermiştir. Ancak Mahkeme, yapay üreme alanındaki yasal ve hızla değişim gösteren bilimsel gelişmelerin yakından izlenmesinin önemini vurgulamıştır.

Costa ve Pavan / İtalya

28 Ağustos 2012

Mevcut dava, sağlıklı kistik fibrozis taşıyıcısı olan ve tıbbi destekli üreme ve genetik tarama yardımıyla bu hastalığın doğacak çocuklarına geçmesine engel olmak isteyen İtalyan bir çift ile ilgilidir.

Mahkeme, Sözleşme'nin 8. maddesinin (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı) ihlal edildiğine karar vermiştir. Mahkeme, İtalyan hukukunda çifte embriyo taramasına izin verilmezken fetüsün aynı hastalığın semptomlarını taşıması durumunda tıbbi destekli gebelik sonlandırmasına izin verilmesinin tutarsızlık olduğunu kaydetmiştir. Mahkeme, başvuruların özel hayata ve aile hayatına saygı haklarına yönelik yapılan müdahalenin orantısız olduğunu belirtmiştir.

Mahkeme, preimplantasyon tanısı (PID) ve homolog döllenme ile ilgili olan mevcut dava ile donör spermiyle döllenme hakkındaki S.H. ve Diğerleri / Avusturya (bk. yukarıda) davası arasında farklılık bulunduğunu vurgulamıştır. Preimplantasyon tanıya erişim konusu, ahlaki ve etik yönleri bulunan hassas hususları gündeme getirirse de, Parlamentoda konuya ilişkin yapılan yasama ile ilgili tercihler Mahkeme'nin denetimini engellemiştir.

Knecht / Romanya

2 Ekim 2012

Başvuranın muhafaza edilmesi amacıyla özel bir kliniğe bıraktığı dondurulmuş embriyolara, yetkililer tarafından kliniğin

güvenilirliğine yönelik kaygılar nedeniyle 2009 yılının Temmuz ayında el konulmuştur. Daha sonra başvuran, embriyoları kullanarak tüp bebek yöntemiyle çocuk sahibi olmak amacıyla embriyoların Devlet tarafından özel bir kliniğe taşınmasını sağlama konusunda oldukça sıkıntı yaşamıştır. Başvuran Mahkeme önünde, bu durumun kendisinin özel hayata ve aile hayatına saygı hakkını ihlal ettiğini belirterek şikâyetinde bulunmuştur.

Mahkeme, Sözleşme'nin 8. maddesinin (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı) ihlal edilmediğine karar vermiştir. Ulusal mahkemeler, yetkililerin embriyo nakline izin vermeyi reddetmeleri nedeniyle başvuranın 8. madde kapsamındaki haklarının ihlal edildiğini açıkça kabul etmişler ve başvurana söz konusu ihlal nedeniyle gerekli telafinin sağlanması konusunda teklifte bulunarak, embriyoların oldukça kısa bir süre içerisinde nakledilmesini sağlamışlardır. Dolayısıyla, söz konusu zorunlu adımlar, başvuranın özel hayatına saygı hakkının güvence altına alınması amacıyla atılmıştır.

Derdest başvuru

Nedescu / Romanya (no. 70035/10)

Başvuru 6 Kasım 2012 tarihinde Romanya Hükümetine iletilmiştir.

Evlü bir çift olan başvuranlar, embriyoların nakledilmesine yönelik onayın Ulusal Nakil Birimi tarafından reddedilmesinin ardından, muhafaza edilmesi amacıyla bir kliniğe bıraktıkları dondurulmuş embriyolara el konulmasından ve söz konusu embriyoların yeni sorumlusu olarak görevlendirilen hastane tarafından belirlenen ve embriyoların yeniden alınmasına ve nakledilmesine imkân tanıyacak koşullardan şikâyet etmektedirler.

Mahkeme, başvuruyu Romanya Hükümetine iletmış ve taraflara Sözleşme'nin 8. maddesi (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı) kapsamında sorular yöneltilmiştir.

2 Çiftin kendi gametlerinin kullanılması (kıyaslama için bk. bağışlanan gametlerin kullanılması sonucu döllenme)

Yeni Doğan Bir Bebeğin Sağlığının Korunmasına Yönelik İhtiyati Tedbirler

 Hanzelkovi / Çek Cumhuriyeti

11 Aralık 2014

Dava, henüz doğum yapan ve hemen eve giden bir anne ile yeni doğmuş bebeğinin mahkeme kararıyla hastaneye geri dönmesini gerektiren geçici tedbir ve söz konusu tedbirin şikâyet edilmesini sağlayacak herhangi bir hukuk yolu bulunmaması ile ilgilidir. Başvuranlar (anne ve çocuğu), doğumdan birkaç saat sonra çocuğun hastaneye dönmesini gerektiren tedbirin yasal ve gerekli olmadığını iddia ederek, özel hayata ve aile hayatına saygı haklarının ihlal edilmesinden şikâyet etmişlerdir. Başvuranlar ayrıca, geçici tedbire itiraz edememeleri nedeniyle, etkin bir hukuk yolu bulunmaması; söz konusu tedbirin kaldırılmasını sağlayamamaları nedeniyle, herhangi bir telafi ya da tazminat elde edememeleri hususlarında şikâyette bulunmuşlardır.

Mahkeme, Sözleşme'nin 8. (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı) ve 13. (etkili başvuru hakkı) maddelerinin ihlal edildiğine karar vermiştir. Mahkeme özellikle, yeni doğmuş bir bebeğin doğumda gözetim altına alınmasının oldukça sert bir tedbir olduğunu ve bir bebeğin, annesinin isteğine aykırı bir şekilde, anne ya da partnerinin herhangi bir şekilde dahil edilmediği bir usul aracılığıyla doğumdan hemen sonra, annesinin gözetiminden alınması için olağandışı zorunlu sebeplerin olması gerektiğini yinelemiştir. Mahkeme mevcut davada, ulusal mahkemenin geçici tedbiri değerlendirme sürecinde, başvuranların yaşamlarıyla ilgili böyle önemli bir karar verirken, aile hayatlarına daha az müdahale içeren bir yola başvuranın mümkün olup olmadığını belirlemesi gerektiğini kaydetmiştir. Mahkeme, başvuranların aile hayatına yönelik ciddi müdahale ve bu müdahalenin uygulanmasının, çocuğun doğumundan hemen sonra başvuranların aile hayatından faydalanma olanaklarına orantısız etki yaptığı kanısında olduğunu belirtmiştir. Bebeğin sağlığının korunması bakımından ihtiyati tedbirler alınması

gerekse bile, söz konusu geçici tedbir nedeniyle ortaya çıkan başvuranın aile hayatına yönelik müdahale demokratik bir toplumda gerekli olarak kabul edilemez.

Doğum Öncesi Tıbbi Testler

 Draon / Fransa (no. 1513/03) ve Maurice / Fransa (no. 11810/03)

6 Ekim 2005 (Büyük Daire)

Başvuranların çocukları, doğum öncesinde yürütülen tıbbi incelemelerde ortaya çıkarılmayan tıbbi hatalar nedeniyle doğuştan ağır engeli bulunan bireylerdir. Başvuranlar, ilgili hastane hakkında hukuki işlem başlatmışlardır. Dava süreci devam ederken yürürlüğe giren 4 Mart 2002 tarihli bir kanunda, çocuğun engellilik durumu nedeniyle ömür boyu sürecek olan "özel giderler" bakımından tazminat taleplerinin, sorumlu hastane/doktordan talep edilmesinin mümkün olmadığı yer almıştır. Bu nedenle başvuranların almış olduğu tazminatın kapsamında, belirtilen "özel giderleri" yer almamıştır.

Mahkeme, söz konusu kanunun yürürlüğe girdiği dönemde devam etmek olan yargılamalarla ilgili olarak, kanunun Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. Maddesini (mülkiyetin korunması) ihlal ettiğini belirtmiştir.

 A.K. / Letonya (no. 33011/08)

24 Haziran 2014

Başvuran, fetüsünün genetik bir rahatsızlığı taşıdığına yönelik bir risk olduğunu gösterebilecek ve hamileliğe devam edip etmeyeceğiyle ilgili olarak kendisine bir seçim şansı tanıyacak olan antenatal tarama testi uygulanmaması sebebiyle, uygun zamanda ve yeterli tıbbi yardımdan mahrum bırakıldığını ileri sürmüştür. Başvuran ayrıca, ulusal mahkemeler tarafından Tıbbi Tedavi Kanununun yanlış yorumlanması nedeniyle, özel hayata saygı hakkına yönelik bir ihlalin saptanamadığını belirterek şikâyette bulunmuştur.

Mahkeme, Sözleşme'nin 8. maddesinin (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı) usul açısından ihlal edildiğine karar vermiştir.

Kısırlaştırma Ameliyatları

📍 Gauer ve Diğerleri / Fransa

23 Ekim 2012 (kabul edilebilirliğe ilişkin karar)

Dava, çalışmaya dayalı bir yerel destek merkezinde (Centre d'aide pour le travail – CAT) istihdam edilen zihinsel engelli beş genç kadının, doğum kontrolü amacıyla kısırlaştırılmasıyla ilgilidir. Başvuranlar, onayları alınmadan gerçekleştirilen kısırlaştırma işlemi nedeniyle fiziksel bütünlüklerine müdahale edildiğini belirterek, özel ve aile hayatına saygı haklarının ihlal edildiğini ileri sürmüşlerdir. Başvuranlar ayrıca, engelli olmaları nedeniyle ayrımcılığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

Mahkeme, başvurunun zamanında yapılmadığını belirterek, Sözleşme'nin 35. maddesi (kabul edilebilirlik koşulları) uyarınca başvuruyu kabul edilemez olarak beyan etmiştir.

📍 G.B. ve R.B. / Moldova Cumhuriyeti (no. 16761/09)

18 Aralık 2012

2000 yılında doğum yapan ve başvuruda bulunduğu dönemde 32 yaşında olan başvuran, sezaryen ameliyatı olmuştur. Kadın doğum uzmanı söz konusu ameliyat esnasında, başvuranın onayını almadan yumurtalıklarını ve yumurtalık tüplerini almıştır. 2001 yılından beri erken menopozun etkilerini gidermeye yönelik tedavi görmekte olan başvuran, belirtilen tarihten itibaren depresyon ve kemik erimesi de dâhil olmak üzere çeşitli sağlık problemleri yaşamıştır. Mahkeme kadın doğum uzmanını tıbbi ihmal nedeniyle suçlu bulmuş ancak 2005 yılında cezai sorumluluğunu kaldırmıştır. Birinci başvuran ve eşi (ikinci başvuran), hastane ve kadın doğum uzmanı hakkında hukuki işlem başlatmış ve tazminat olarak 607 avro elde etmiştir. Başvuranlar AİHM önünde, birinci başvuranın kısırlaştırılması ve kendilerine verilen düşük miktardaki tazminat nedeniyle şikâyetinde bulunmuşlardır.

Mahkeme, birinci başvuranın mağdur sıfatının devam ettiğini belirterek Sözleşme'nin 8. maddesinin (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı) ihlal edildiğine karar vermiştir. Mahkeme

özellikle, ulusal mahkemelerce verilen tazminat miktarının,

Mahkemenin 8. maddenin ihlalini bulduğu ve yeterli adil tazminin sağlanmasını gerektirdiği davalarda genel olarak verdiği en düşük tazminat miktarı seviyesinin altında olduğunu, zira, başvuranın üzerindeki yıkıcı etkilerin, başvuranın Sözleşme kapsamındaki haklarına yönelik ciddi bir müdahale teşkil ettiğini kaydetmiştir.

📍 Csoma / Romanya

15 Ocak 2013

Başvuran, ciddi tıbbi hatalar neticesinde artık çocuk sahibi olamayacağını belirterek şikâyetinde bulunmuştur. Başvuran hamileliğinin on altıncı haftasında, fetüse hidrosefali teşhisi konulmuş ve gebeliğin sonlandırılmasına karar verilmiştir. Doktoru başvuranın düşük yapması amacıyla gördüğü tedavilerin ardından ortaya çıkan komplikasyonlardan sonra, hayatını kurtarmak için rahmini ve yumurtalıklarını almıştır. Başvuran, tedavisindeki hataların hayatını tehlikeye soktuğunu ve bu hatalar nedeniyle bir daha hamile kalamayacağını ileri sürmüştür. Başvuran ayrıca soruşturmadaki eksikliklerden dolayı, doktorun mesuliyetinin saptanamadığını belirterek şikâyetinde bulunmuştur.

Mahkeme, Sözleşme'nin 8. maddesinin (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı) ihlal edildiğine karar vermiştir. Mahkeme, başvuranın tedavi seçimine dâhil edilmemesi ve tıbbi işlemin içerdiği risklere ilişkin yeterli düzeyde bilgilendirilmemesi nedeniyle, özel hayata saygı hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.

Roman kökenli kadınların zorla kısırlaştırılması.

📍 K.H. ve Diğerleri / Slovakya (no. 32881/04)

28 Nisan 2009

Roman kökenli 8 Slovak kadın, sezaryenle doğum yaptıktan sonra bir daha hamile kalamayacaklarını öğrenmişlerdir. Sezaryen ameliyatları esnasında haberleri olmadan kısırlaştırıldıklarından şüphelenen kadınlar, ilgili iki Slovak hastanesine karşı dava açmışlardır.

Mahkeme, tıbbi kayıtların başvuranlara verilmemesi nedeniyle, Sözleşme'nin 8. maddesinin (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı) ve 6 § 1 maddesinin (mahkemeye erişim hakkı) ihlal edildiğine karar vermiştir.

V.C. / Slovakia (no. 18968/07)

8 Kasım 2011

Roman kökenli başvuran, ikinci çocuğunun doğumunun ardından, tam olarak bilgilendirilmeden ve rızası alınmadan bir kamu hastanesinde kısırlaştırılmıştır. Başvuran doğum süreci devam ederken kendisine üçüncü çocuğunu doğurduğu takdirde kendisinin ya da yeni doğan bebeğin öleceğinin söylenmesi üzerine, ne söylendiğini anlamadan ve bu işlemin geri alınıp alınamayacağına ilişkin herhangi bir bilgi sahibi olmadan onay formunu imzalamıştır. Başvuran, söz konusu olayın ardından Roman toplumu tarafından dışlanmış ve daha sonra eşinden boşanmıştır. Başvuran, eşyle ayrılmalarının gerekçelerinden biri olarak kısır olmasını göstermektedir.

Mahkeme, başvuranın kısırlaştırılması sonucunda ve söz konusu işlemi kabul etmesi için kendisine yapılan talebin yöntemi sebebiyle, başvuranın büyük ihtimalle korku, acı ve aşağılık duygusu hissetmiş olduğunu belirtmiştir. Başvuran, uzun süre fiziksel ve psikolojik açıdan zorluk çekmiş ve söz konusu dönemde eşi olan kişiyle ve Roman toplumuyla ilişkileri bakımından sıkıntılar yaşamıştır. İlgili sağlık personellerinin başvurana kötü muamelede bulunma niyetini taşıdıklarına dair herhangi bir kanıt olmamasına rağmen, başvuranın bir hasta olarak özerklik ve seçme hakkını tamamen önemsemeyen bir tavırla hareket etmişlerdir. Bu nedenle, başvuranın kısırlaştırılması Sözleşme'nin 3. maddesini (insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele yasağı) ihlal etmiştir. Mahkeme ayrıca, başvuranın kısırlaştırılmasına yönelik soruşturmanın yetersiz olduğu yönündeki iddiasıyla ilgili olarak Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edilmediğine karar vermiştir. Son olarak Mahkeme, söz konusu dönemde bir Roman kökenli olarak başvuranın üreme sağlığına hususi olarak önem verilmesine yönelik yasal güvencelerin sağlanmamasıyla ilgili olarak Sözleşme'nin 8. maddesinin (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı) ihlal edildiğine karar vermiştir.

N.B. / Slovakia (no. 29518/10)

12 Haziran 2012

Mevcut davada başvuran, Slovakya'da bulunan bir kamu hastanesinde tam ve bilinçli olarak onayı alınmadan kısırlaştırıldığını iddia etmiştir.

Mahkeme, başvuranın kısırlaştırılması nedeniyle Sözleşme'nin 3. maddesinin (insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele yasağı) ihlal edildiğine karar vermiştir. Mahkeme ayrıca, başvuranın kısırlaştırılmasına yönelik soruşturmanın yetersiz olduğu yönündeki iddiasıyla ilgili olarak Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edilmediğine hükmetmiştir. Mahkeme son olarak Sözleşme'nin 8. maddesinin (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı) ihlal edildiğine karar vermiştir.

I.G., M.K. ve R.H. / Slovakia (no. 15966/04)

13 Kasım 2012

Dava, tam ve bilinçli olarak onayları alınmadan kısırlaştırıldıklarını, söz konusu kısırlaştırma işlemlerine yönelik soruşturmaların kapsamlı, adil ya da etkin olmadığını ve etnik kökenlerinin, kısırlaştırılmalarında belirleyici bir rol oynadığını belirterek şikayette bulunan Roman kökenli üç kadın ile ilgilidir.

Mahkeme, ilk olarak birinci ve ikinci başvuranların kısırlaştırılması ve ikinci olarak kısırlaştırılmalarına yönelik soruşturmanın etkisiz olduğuyla ilgili olarak birinci ve ikinci başvuran tarafından ileri sürülen iddialar nedeniyle, Sözleşme'nin 3. maddesi (insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele yasağı) bakımından iki ayrı ihlal tespit etmiştir. Mahkeme ayrıca, birinci ve ikinci başvuran açısından Sözleşme'nin 8. maddesinin (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı) ihlal edildiğine ve 13. maddenin (etkili başvuru hakkı) ihlal edilmediğine karar vermiştir.

Mahkeme, üçüncü başvuranla ilgili olarak, Sözleşme'nin 37 § 1 (c) maddesi uyarınca, başvurunun kayıttan düşürülmesine karar vermiştir. Ayrıca bk. taraflar arasındaki dostane çözümün ardından kayıttan düşürülen 27 Kasım 2012 tarihli R.K. / Çek Cumhuriyeti (no. 7883/08) kararı

Taşıyıcı Annelik

📍 **Menesson ve Diğerleri / Fransa ve Labassee / Fransa**

26 Haziran 2014

Mevcut davalar, taşıyıcı annelik tedavisi yöntemiyle doğan çocuklar ile söz konusu tedaviyi gören çiftler arasında ebeveyn-çocuk ilişkilerinin Amerika'da yasal olarak tesis edildiği halde Fransa'da tanınmaması ile ilgilidir. Başvuranlar özellikle, yurtdışında yasal olarak tesis edilen ebeveyn-çocuk ilişkilerinin çocukların yüksek çıkarlarının aleyhine olacak şekilde Fransa'da tanınmaması nedeniyle şikâyetle bulunmuşlardır.

Mahkeme, başvuranların aile hayatına saygı gösterilmesi haklarıyla ilgili olarak, her iki davada da Sözleşme'nin 8. maddesinin (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı) ihlal edilmediğine karar vermiştir. Mahkeme ayrıca, çocukların özel hayatına saygı haklarıyla ilgili olarak her iki davada da Sözleşme'nin 8. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir. Mahkeme Fransız yetkililerin, çocukların Amerika'da Mennesson çifti ve Labassee çiftinin çocukları olarak tanındığına yönelik bilgi sahibi olmalarına rağmen, söz konusu yasal durumu Fransız hukuku kapsamında sağlamayı reddettiklerini gözlemlemiştir. Mahkeme, bu tutarsızlığın çocukların Fransız toplumu içerisindeki kimliklerine zarar verdiğini kaydetmiştir. Mahkeme ayrıca içtihadın, yurtdışında -yasal- taşıyıcı annelik tedavisi sonucu doğan çocuklar ile biyolojik babaları arasındaki yasal ilişkilerin tesis edilmesini tamamen engellediğini kaydetmiştir. Bu durum, taşıyıcı annelik ile ilgili kararlar bakımından Devletlere tanınan geniş takdir payını aşmıştır.

📍 **D. ve Diğerleri / Belçika (no. 29176/13)**

8 Temmuz 2014 (karar – kısmen kayıttan düşürme – kısmen kabul edilemez)

Mevcut dava, iki Belçika vatandaşı olan başvuranlar tarafından talep edilmesinin ardından taşıyıcı annelik yöntemiyle Ukrayna'da doğan bir çocuğun, Belçikalı yetkililer tarafından

ülke topraklarına girmesine izin verilmemesiyle ilgilidir. Başvuranlar özellikle Sözleşme'nin 3. (insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele yasağı) ve 8. (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı) maddelerine istinat etmişlerdir.

Başvuru yapıldıktan sonra davaya ilişkin yaşanan gelişmeler, diğer bir ifadeyle çocuğun Belçika'ya girişi için verilen lesepase (ülkeye giriş için verilen yazılı izin) ve söz konusu dönemden sonra çocuğun Belçika'da başvuranlarla birlikte yaşaması dikkate alındığında, Mahkeme, sorunun bu kısmının çözüldüğünü ve Belçikalı yetkililerin çocuğun seyahat belgelerini düzenlemeyi reddetmelerine ilişkin şikâyetin kayıttan düşürüldüğünü kaydetmiştir. Mahkeme başvurunun geri kalan kısmını kabul edilemez olarak beyan etmiştir.

Başvuranlar tarafından çocuk ile aile ilişkilerinin onaylanmasına yönelik yeterli delilin sunulmasına kadar yetkililerce sürdürülen reddetme, çocuğun aslında başvuranlardan ayrılmasına neden olmuş ve aile hayatına saygı haklarına müdahale teşkil etmiştir. Bununla birlikte, Belçika bu tür konularda karar vermeye yönelik geniş takdir yetkisi ("geniş takdir payı") dahilinde hareket etmiştir. Mahkeme ayrıca, çocuğun başvuranlardan ayrı kaldığı dönemde Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı muameleye maruz kaldığı sonucuna varılmasına neden olacak herhangi bir sebep bulunmadığı kanısındadır.

Derdest başvurular

📍 **Paradiso ve Campanelli / İtalya (no. 25358/12)**

27 Ocak 2015 – dava Haziran 2015'te Büyük Daireye gönderilmiştir.

Mevcut dava, bir çift tarafından (başvuranlar) yapılan bir taşıyıcı anne gebelik sözleşmesi sonrasında Rusya'da doğan dokuz aylık bir çocuğun sosyal hizmetler tarafından bakım altına alınması ile ilgilidir; daha sonra, başvuranların çocukla herhangi bir biyolojik bağı bulunmadığı ortaya çıkmıştır. Başvuranlar özellikle, çocuğun kendilerinden alınması ve çocuğun İtalya'da nüfus kaydının yapılmaması ile yurt dışında tesis edilen

ebeveyn-çocuk ilişkisinin kabul edilmemesi hususlarında şikâyetle bulunmuşlardır.

Mahkeme, 27 Ocak 2015 tarihli Daire kararında, iki oya karşılık beş oyla, Sözleşme'nin 8. maddesinin (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı) ihlal edildiğine hükmetmiştir. Mahkeme özellikle; herhangi bir biyolojik ilişki bulunmamasına ve başvuruların çocukla kısa bir süre ilgilenmelerine rağmen, İtalyan yetkililerin başvuruların, İtalya'daki taşıyıcı annelik düzenlemelerinin kullanılmasına ilişkin yasak ve uluslararası evlat edinmeyi düzenleyen kurallardaki boşluklardan yararlanmaya çalıştıkları yönündeki- kararlarının altında yatan kamu politikası hususlarının, çocuğun üstün menfaatlerinden daha önemli olamayacağını değerlendirmiştir. Mahkeme, çocuğun aile ortamından alınmasının, sadece çocuğa yönelik acil bir tehlike bulunması durumunda haklı görülebilecek aşırı bir tedbir olduğunu yineleyerek, mevcut davada, çocuğun aileden alınmasını gerekçelendirebilecek koşulların oluşmadığı sonucuna varmıştır. Bununla birlikte, Mahkeme ayrıca; varılan bu sonuçların İtalyan Devletini, çocuğu başvurularına iade etmeye mecbur bıraktığı şeklinde anlaşılmamasını, zira çocuğun, hiç kuşkusuz, 2013 yılından beri birlikte yaşadığı bakıcı ailesiyle duygusal bağlar geliştirdiğini kaydetmiştir.

Dava, İtalya Hükümetinin talebi üzerine, 1 Haziran 2015 tarihinde, Büyük Daireye gönderilmiştir.

📍 Laborie ve Diğerleri / Fransa (no. 44024/13)

Başvuru 16 Ocak 2015 tarihinde Fransa Hükümetine iletilmiştir.

Dava, Fransız bir çiftin, taşıyıcı annelik yöntemiyle Ukrayna'da doğan çocukları ile ebeveyn- çocuk ilişkisinin Fransa'da tanınmasını sağlayamamaları ile ilgilidir.

Mahkeme, başvuruyu Fransa Hükümetine bildirmiş ve taraflara Sözleşme'nin 8. maddesi (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı) kapsamında sorular yöneltmiştir.

📍 Faulon / Fransa (9063/14) ve Bouvet / Fransa (no. 10410/14)

Başvurular 16 Ocak 2015 tarihinde Fransa Hükümetine iletilmiştir.

Her iki dava da, bir Fransız vatandaşının, taşıyıcı annelik yöntemiyle Hindistan'da doğan sırasıyla bir ve iki çocuk ile aralarında bulunan ebeveyn-çocuk ilişkisinin Fransa'da tanınmasını sağlayamaması ile ilgilidir.

Mahkeme, başvuruyu Fransa Hükümetine bildirmiş ve taraflara Sözleşme'nin 8. maddesi (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı) kapsamında sorular yöneltmiştir.

Embriyo Bağışı ve Bilimsel Araştırma

📍 Parrillo / İtalya (no. 46470/11)

27 Ağustos 2015 (Büyük Daire)

Dava, başvuranın laboratuvar ortamında döllenme yöntemiyle elde edilen ve gebelik için kullanılmamış embriyoları bilimsel araştırma için bağışlamasını engelleyen 40/2004 sayılı İtalyan Kanunu kapsamındaki yasakla ilgilidir. Başvuran, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi (mülkiyetin korunması) uyarınca, tıbbi destekli üreme neticesinde elde edilen embriyolarını bilimsel araştırma için bağışlayamaması ve embriyolarını ölene kadar kriyoprezervasyon yöntemiyle tutmak zorunda bırakılması hususunda şikâyetle bulunmuştur. Başvuran ayrıca, söz konusu yasağın, Sözleşme'nin 8. maddesiyle korunan özel hayata saygı hakkının ihlalini teşkil ettiğini kaydetmiştir.

Bu konuda bir hükme varması için ilk defa başvuru alan Mahkeme, söz konusu embriyoların başvuranın genetik materyallerini içermesi ve dolayısıyla kimliğinin bir unsurunu temsil etmesi nedeniyle, Sözleşme'nin 8. maddesinin (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı) "özel hayat" yönünden somut davada uygulanabilir olduğuna karar vermiştir. Mahkeme öncelikle, Avrupa'da fikir birliği olmaması ve uluslararası metinlerin bulunmaması ile

teyit edildiği üzere, İtalya'nın bu konuda geniş bir takdir payına sahip olması gerektiği kanısındadır. Mahkeme ayrıca, 40/2004 sayılı kanunun taslak sürecinin büyük tartışmalara yol açtığını ve İtalya yasama organının, Devletin embriyonun korunmasında bulunan menfaatini ve ilgili kişilerin kendi kaderini tayin etme hakkını uygulamakta bulunan menfaatini dikkate aldığını kaydetmiştir. Mahkeme buna ek olarak, Sözleşme'nin 2. maddesi (yaşam hakkı) söz konusu olmadığından, insan yaşamının ne zaman başladığına yönelik hassas ve tartışmalı sorunun bu davada incelenmesine gerek olmadığını belirtmiştir. Mahkeme son olarak, başvuranın hayatını kaybeden partnerinin, embriyoların bilimsel araştırma için bağışlanmasını isteyeceğini gösteren herhangi bir delil bulunmadığını kaydederek, söz konusu yasağın demokratik bir toplumda gerekli olduğu sonucuna varmıştır. Mahkeme sonuç olarak Sözleşme'nin 8. maddesinin ihlal edilmediğine karar vermiştir. Son olarak, Mahkeme Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesiyle ilgili olarak, söz konusu maddenin somut davaya uygulanamayacağını, zira söz konusu madde anlamında insan embriyolarının "mal ve mülk" kavramına indirgenemeyeceğini değerlendirmiştir. Dolayısıyla bu şikâyet reddedilmiştir.

Yasal Kürtaja Erişim

 Tysiac / Polonya

20 Mart 2007

Başvuran, gebeliğini normal süresi içerisinde tamamlayıp doğum yapması durumunda hâlihazırda ağır düzeyde seyreden miyop hastalığının daha da kötüye gidebileceği yönünde ikaz edilmesi üzerine gebeliğini tıbbi kürtaj yoluyla sonlandırmak istemiş, fakat bu talebi reddedilmiştir. Başvuran, çocuğu doğduktan sonra retina kanaması geçirmiş ve ağır engelli hale gelmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi başvuranın, yasal kürtaj sağlanmasına yönelik koşulların oluşup oluşmadığının değerlendirilmesini sağlayacak etkin bir mekanizmadan mahrum bırakıldığını tespit ederek, Avrupa İnsan Hakları

Sözleşmesi'nin 8. maddesinin (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı) ihlal edildiğine karar vermiştir.

 A., B. ve C./İrlanda (başvuru no. 25579/05)

16 Aralık 2010 (Büyük Daire)

İrlanda'da yaşayan ve planlamadan gebe kalan üç kadın, İrlanda'da yasal kürtaj imkânı bulunmaması sebebiyle kürtaj yaptırmak amacıyla Birleşik Krallık'a gitmek zorunda kalmaları, kürtaj işleminin aşağılayıcı ve damgalayıcı biçimde uygulanması ve ayrıca sağlıklarını tehlikeye atmasından şikâyet etmişlerdir. İrlanda'da kürtaj ve kürtaja yardımcı olmak ceza gerektiren bir suçtur. Ancak, annenin hayatı için gerçek ve somut bir risk söz konusu olduğunda kürtaj anayasal bir haktır. Başvuranlardan biri, hamile olduğundan haberi olmaksızın nadir görülen bir kanser hastalığının iyileşme sürecinde olup, hamilelik sırasında yapılmaması gereken tıbbi kontrollerden geçmiştir. Söz konusu başvuran, hamileliğinin kanseri yeniden alevlendirebileceğini ve hayatını tehlikeye atabileceğini anlamıştır.

Mahkeme, İrlanda'nın Anayasal bir hak olan yasal kürtaj hakkını uygulamadığını belirtmiştir. Kanser hastalığı bakımından iyileşme sürecinde olan başvuranla ilgili olarak Sözleşme'nin 8. maddesinin (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı) ihlal edildiğine karar vermiştir.. Zira söz konusu başvuran, mahkemeler ya da İrlanda'da bulunan tıbbi hizmetler aracılığıyla yasal kürtaj hakkını tesis edememiştir (Mahkeme, diğer iki başvuranla ilgili olarak Sözleşme'nin 8. maddesinin ihlal edilmediğine karar vermiştir). Mahkeme, bir kadının gebeliğinin hayatı için tehlike oluşturup oluşturmadığının belirlenmesi sürecindeki belirsizliği vurgulamış ve cezai kovuşturma tehdidinin hem hekimler hem de ilgili kadınlar üzerinde "önemli derecede caydırıcı" bir etki doğurduğunu kaydetmiştir.

 R.R. / Polonya

26 Mayıs 2011

Ağır genetik bozukluğa sahip olduğu düşünülen bir bebeğe hamile olan iki çocuk annesi bir kadın, kürtaj karşıtı doktorlar tarafından hakkı olan genetik testlere erişimden kasıtlı olarak

olarak mahrum edilmiştir. Fetüste bozulma ihtimali olduğunu gösteren birinci ultrason taraması ile amniyosentez testinin sonuçlarının alınması arasında 6 hafta geçmiş ve kürtaj için yasal süre sınırı sona ermiştir. Bu nedenle söz konusu kişi gebeliği sürdürme veya yasal kürtaj işlemine başvurma konusunda bilinçli bir karar verebilmek için geç kalmıştır. Daha sonra, kromozom bozukluğu bulunan (Turner sendromu¹) bir kız çocuğu dünyaya gelmiştir. Başvuran, ağır hasta bir çocuğu yetiştirmenin ve eğitmenin, kendisini ve iki çocuğunu kötü etkilediğini belirtmiştir. Ayrıca, başvuranın eşi üçüncü çocuklarının doğumunun ardından başvurunu terk etmiştir.

Mahkeme, savunmasız bir durumda olan başvuranın küçük düşürüldüğünü ve kendisine "adaletsiz davranıldığını" belirterek, Sözleşme'nin 3. maddesinin (insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele yasağı) ihlal edildiğine karar vermiştir. Doktorlar tarafından önerilen genetik testlerin başvurana uygulanıp uygulanmayacağına belirlenmesi, erteleme, karışıklık ve uygun danışmanlık ve bilgilendirme hizmetlerinin sağlanmaması nedeniyle sekteye uğramıştır. Mahkeme ayrıca, Polonya hukukunda başvuranın mevcut tanı hizmetlerine erişimi ve bu hizmetlerin sonucunda kürtaj yaptıırıp yaptıırmama konusunda bilinçli bir karar vermesini sağlayacak etkin bir mekanizma bulunmaması nedeniyle, Sözleşme'nin 8. maddesinin (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı) ihlal edildiğine karar vermiştir. Polonya hukukunda, fetal malformasyon vakalarında kürtaja izin verildiği dikkate alındığında, hamile kadınlara fetüsün sağlığına ilişkin uygun, tam ve güvenilir bilgilerin sağlanmasını güvence altına alacak yeterli hukuki ve usuli çerçevenin bulunması gerekirdi. Mahkeme Polonya Hükümetinin, doğum öncesinde genetik testlere erişimin sağlanmasının aslında kürtaja erişim sağlanması anlamına geldiği yönündeki görüşüne katılmamıştır. Mahkeme, kadınların bu tür testlere pek çok nedenden dolayı başvurduklarını belirtmiştir. Ayrıca Devletler, sağlık çalışanlarının vicdan özgürlüğü haklarının mesleki bağlamda etkin kullanımı neticesinde hastaların, yasal

hakları olan hizmetleri almaktan alıkonmamasını güvence altına almak ve sağlık hizmetlerini bu yönde düzenlemekle yükümlüdür.

P. ve S. / Polonya (no. 57375/08)

30 Ekim 2012

Dava, tecavüze uğraması nedeniyle hamile kalan bir genç kızın, özellikle belirgin bir yasal çerçeve olmaması, sağlık çalışanlarının ağırdan alması ve verilen rahatsızlıklar nedeniyle kürtaja erişim konusunda karşılaştığı sıkıntılarla ilgilidir.

Mahkeme, Sözleşme'nin 8. maddesinin (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı) ihlal edildiğine karar vermiştir. Mahkeme, başvurana yanıltıcı ve çelişkili bilgiler verildiğini ve başvuranın objektif bir tıbbi danışmanlık almadığını belirtmiştir. Mahkeme, kürtaja erişimin Polonya'da ateşli tartışmalara yol açan bir konu olmasının, sağlık çalışanlarını tıbbi gizliliğe ilişkin mesleki yükümlülüklerinden kurtarmadığını kaydetmiştir.

Vo / Fransa

8 Temmuz 2004 (Büyük Daire)

Aynı soyadına sahip başka bir hasta ile karıştırılması sebebiyle, başvuranın amniyotik kesesi yırtılmış ve bu durum, tedavi amaçlı kürtajı gerektirmiştir. Başvuran, çocuğunun kasıtsız olarak öldürülmesinin, (kasıtsız) adam öldürme olarak sınıflandırılması gerektiğini ileri sürmüştür.

Mahkeme, Sözleşme'nin 2. maddesinin (yaşam hakkı) ihlal edilmediğine karar vermiştir. Mahkeme, doğmamış bir çocuğun, Sözleşme'nin 2. maddesi kapsamında bir birey olup olmadığına yönelik bir karar vermenin şu an makbul veya mümkün olmadığını belirtmiştir. Mahkeme ayrıca, ceza hukuku kapsamında bir hukuk yoluna ihtiyaç olmadığını ve başvurana, tıbbi açıdan ihmal olduğunu kanıtlaması ve tazminat yoluna başvurmasına olanak tanıyan hukuk yollarının mevcut olduğunu kaydetmiştir.

¹ Yaklaşık her 2.500 kız çocuğunun birinde görülen bu genetik bozukluğa sahip olan hastada, normal insanlarda bulunan iki X kromozomundan birisi bulunmamaktadır. Hastalar ortalama insanlardan kısa boyludur ve kısırdır. Bu bozukluğun getirdiği diğer hastalıklar arasında böbrek ve kalp anomalileri, yüksek tansiyon, obezite, diyabet, katarakt, tiroid sorunları ve artrit yer almaktadır. Bazı hastalar öğrenme güçlükleri de yaşayabilmektedirler.

TÜRKİYE'DE ÜREME HAKLARI ALANINDAKİ YASAL DURUM

- **1839:** Bir ferman (Gülhane Hatt-ı Hümayunu) ile kanun önünde eşitlik ilkesi kabul edildi.
- **1856:** Köle ve cariye alınıp satılması yasaklandı.
- **1876:** İlk anayasa (Kanun-i Esasi) kabul edilerek temel haklar düzenlendi, kız ve erkekler için ilköğretim zorunlu hale getirildi.
- **1911:** Zina suçunun cezası kadın ve erkek için eşitlendi.
- **1917:** Osmanlı Medeni Kanunu'nun uygulanması için çıkarılan Aile Hukuku Kararnamesi ile; Evlilik sözleşmesinin resmi memur önünde yapılması, Evlenme yaşının erkeklerde 18, kadınlarda 17 olması, zorla evlendirmenin geçersiz sayılması hususları düzenlendi.
- **1923:** Cumhuriyet ilan edildi.
- **1926:** Türk Medeni Kanunu'nun kabulü ile tek eşlilik zorunlu hale getirildi, kadınlar boşanma hakkı, velayet hakkı ve malları üzerinde tasarruf yetkisine sahip oldular.
- **1938:** Reşit olmayanlar için evlilik yaşı ailenin izni alınmak kaydıyla; erkeklerde 17, kadınlarda 15 olarak düzenlendi.
- **1990:** Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü kuruldu.
- **1990:** Türkiye, "Çocuk Hakları Sözleşmesi"ni imzaladı.
- **1990:** Tecavüz mağdurunun hayat kadını olması halinde cezanın indirilmesini öngören kanun hükmü, TBMM tarafından yürürlükten kaldırıldı.
- **1998:** Kadının zinası suç olmaktan çıkarıldı.
- **1998:** Aile içi şiddete uğrayan kişilerin korunması için gerekli tedbirlerin alınması düzenleyen 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun yürürlüğe girdi.
- **1998:** Adalet Bakanlığı, bekaret kontrolünün, ancak takibi şikayete bağlı suçlarda, mağdurun rızası alınarak, ırza geçme gibi re'sen takip edilen suçlarda ancak hakim kararı ile; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ise Cumhuriyet savcısının yazılı izni ile yapılabileceğini düzenleyen bir Genelge yayımladı.
- **1998:** Yasalara aykırı olarak yapılan bekaret kontrollerinin önlenmesi amacıyla Valiliklerin dikkatine sunulmak üzere hangi hallerde bekaret kontrolünün yapılacağını içeren Genelge İçişleri Bakanlığı tarafından yayımlandı.
- **2002:** Yeni Türk Medeni Kanunda kadın-erkek eşitliğini gözeten, cinsiyet ayrımcılığına son veren, kadınları aile ve toplum içerisinde erkekler ile eşit kılan, kadın emeğini değerlendiren düzenlemeler kabul edildi.
- **2002:** "Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Ödül ve Disiplin Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik" yeniden düzenlenerek yayımlandı. Eğitim kurumlarında bekâret denetimi uygulamasına gerekçe olarak kullanılan söz konusu Tüzüğün, "İffetsizlik"ten söz eden bölümü metinden çıkarılarak toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık ortadan kaldırıldı.

- **2003:** Birleşmiş Milletler Sözleşmelerinden Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ile Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (İkiz Sözleşmeler) TBMM tarafından onaylandı.
- **2003:** Aile Mahkemelerinin Kuruluş Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun yürürlüğe girdi.
- **2003:** Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesinin taraf ülkelerde uygulanmasının denetlenmesi konusunda, BM Ayrımcılık Sözleşmesi Komitesine; Sözleşmenin tanıdığı hakların ihlali durumunda bireylerce veya gruplarca veya onların rızası ile onlar adına yapılan şikayetleri kabul etme ve inceleme yetkisini tanıyan "İhtiyari Protokol" yürürlüğe girdi.
- **2003:** Türk Vatandaşlığı Kanununda kadın-erkek eşitliği bakışı ile değişiklik yapıldı.
- **2003:** İşveren işçi ilişkisinde cinsiyet dahil hiçbir nedenle temel insan hakları bakımından ayırım yapılmayacağı, iş sözleşmesinin yapılmasında, uygulanmasında ve sona erdirilme-sinde cinsiyet veya gebelik nedeniyle doğrudan veya dolaylı farklı işlem yapılamayacağı, cinsiyet nedeniyle eşit değerde iş için daha düşük ücret verilemeyeceği, cinsiyet, medeni hal ve aile yükümlülükleri, hamilelik ve doğumun iş akdinin feshi için geçerli sebep oluşturamayacağı gibi hükümleri içeren İş Kanunu yürürlüğe girdi.
- **2004:** Eşitlik ilkesini düzenleyen Anayasanın 10. maddesine "Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür" ifadesi eklendi.
- **2004:** Anayasanın 90. maddesinde değişikliğe gidilerek, temel hak ve özgürlüklere ilişkin "Milletlerarası Antlaşmaların iç hukuk hükümleri ile çelişmesi durumunda Milletlerarası Sözleşmelerin esas alınacağı" şeklinde yeni bir düzenleme getirildi.
- **2004:** Doğum izinlerinin artırılmasına ilişkin düzenlemeler

içeren Devlet Memurları Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun yürürlüğe girdi.

- **2004:** Cinsiyet eşitliği ve kadına karşı şiddet konusunda çağdaş düzenlemeler içeren Yeni Türk Ceza Kanunu kabul edildi.
- **2005:** Cinsiyet eşitliği ve kadına karşı şiddet konusunda çağdaş düzenlemeleri içeren Yeni Türk Ceza Kanunu yürürlüğe girdi.
- **2006:** Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu çalışmaları sonucunda kadın erkek eşitliği, kadının insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, toplumsal yaşamın her alanında kadının konumunun güçlendirilmesi ile kadına yönelik şiddetin önlenmesinin devlet politikası haline getirilmesinin açık göstergesi olan 2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi yayımlanmıştır.
- **2007:** 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun'un kapsamı 5636 sayılı kanunla genişletildi.
- **2008:** Türkiye, CEDAW'ın 9. maddesine yönelik beyanını kaldırdı.
- **2008:** 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanunun uygulanmasına ilişkin Yönetmelik yürürlüğe girdi.
- **2012:** 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu ile evlenme yaşı düzenlenmiştir.
- **2012:** 6284 sayılı ailenin korunması ve kadına karşı şiddetin önlenmesi kanunu kabul edilmiştir.
- **2014:** Avrupa'da kadına yönelik şiddet konusunu insan hakları bağlamında ele alan, bağlayıcılığı ve yaptırım gücü olan ilk sözleşme olan "Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile içi şiddetin önlenmesi ve bunlarla mücadeleyle ilişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi) 2014 yılında yürürlüğe girmiştir.

Bu çalışma İsveç Başkonsolosluğu'ndan alınan destek ile
Uluslararası Çocuk Merkezi tarafından hazırlanmıştır.